

Drago ŠIMUNDŽA

DEMOKRATSKI PROCESI I NAŠE KRŠĆANSKO SUDJELOVANJE KATEHEZA U NOVIM PRILIKAMA

OSNOVNA POLAZIŠTA

Kršćanska je pouka uvijek religiozno nadahnuta. Krist joj je uzor i određenje, Riječ Božja na kojoj se zasniva. Ne mijenja se, stoga, danas naša pouka. Naprotiv, mi se moramo mijenjati. I, naravno, svoju katehezu primjereno aktualizirati. Pod tim vidom ovdje se osvrćemo na naše vrijeme i njegove promjene, na novi način izlaganja društvenih vrednota i cjelovitiji pristup zemaljskim dobrima. Nije toliko riječ o samim metodama, koliko o novim naglascima, o jasnom kršćanskom tumačenju i nužnom etičkom vrednovanju cjelokupnog društvenog života, društvenih i političkih obveza, javnih služba i društvenog morala. Odgoj je naša dužnost; i to cjeloviti odgoj: čovjeka i društva.

Svećenik je – kateheta i katehistica također – crkveni predstavnik. On nije stranački ili politički poslanik. Crkveni ga propisi i koncilski dokumenti obvezuju da se sam izravno ne bavi politikom, ali mu istodobno nalažu da u svojim katehetskim poukama uči i odgaja svoje vjeroučenike i vjernike ispravnom etičkom i praktičnom moralnom shvaćanju svih zemaljskih vrednota, posebno društvenih, u čemu javni život, odgovornost i sloboda, društveni angažman i politika zauzimaju važno mjesto. Danas se u novim prilikama moramo u tome svjesno založiti kako bismo mi sami i naši vjernici što bolje shvatili našu ulogu i moralne obveze u demokratskom preobražaju društva.

Naravno, katehete i katehistiche prije svega duhovno djeluju. Njihov je cilj informacija i formacija: poruka vjere u konkretnim prilikama. U tom smislu pred njih se postavljaju uvijek isti zadaci:

- odgoj i izgradnja ličnosti na evanđeoskim načelima;
- posvećenje Radosne vijesti i izgradnja kraljevstva Božjega u pojedincima i društvu;
- humanizacija društvenih prilika;
- demokratizacija politike i promicanje civilnog društva;
- socijalizacija gospodarskih odnosa u smislu komunitarnih načela, suradnje, ravnopravnosti i mira;
- produhovljenje života i kulture;
- promicanje duhovnih i materijalnih vrijednosti: morala, etike, ekologije i ekonomije.

U tom duhu treba shvaćati i poticati suvremene procese, koje ćemo ovdje izložiti s religiozno-etičkog i našeg konkretnog društvenog stajališta.

PRILIKE, PROBLEMI I PERSPEKTIVE

Prilike u kojima se nalazimo pružaju mnoge šanse, ali jednako tako postavljaju mnoga pitanja i rađaju brojne izazove. Ušli smo u demokratsko razdoblje, iako se, kako znamo, ono još nije ni učvrstilo ni potvrdilo. Perspektive su očite, ali i oporbe su velike. Berlinski su zidovi najopasniji u ljudskim glavama. Mnogi se još uvijek lome između novih htijenja i starih shvaćanja. U igri su različiti motivi: stečene navike i stare strukture, kojekakve povlastice i ideološke fikcije. Mnogo se toga može psihološki razumjeti, iako se društveno ne može opravdati, još manje poticati i podupirati.

Baš naprotiv. Povijesni su pomaci zahtjevni. Treba svjesno i ustrajno raditi. Da bismo ostvarili demokraciju, moramo se za nju založiti i uporno je graditi. Duhovna baština zahtijeva od nas civilizacijski odnos. Ljudi se nikada ne smiju ponižavati. Ne odbacuju se oni nego krive ideje i lažne pretpostavke, jedan sistem u svom nenaravnom i neljudskom postupku.

Nažalost, naše su povijesne hipoteke vrlo nezgodne. Jednoulje, o kojemu je često riječ, nije jedini krivac naših nesporeda i zapreka demokratskom razvoju. Ideološka suparništva i smetnje imaju svoje dublje korijenje u različitim promašajima sve tamo od 1918. godine kad su stari povijesni narodi – formirani duhovno, kulturno, vjerski i nacionalno još u srednjem vijeku – ušli u mladu državu koja je u svom unitarističkom duhu nametljivo gradila svoj prestiž na njihovu štetu. Naše je povijesno iskustvo u tome potpuno negativno. O tome moramo u demokraciji voditi računa.

Govoreći stoga o novim prilikama ili, bolje, o procesu demokratskog razvoja i novom pristupu društvenim vrednotama, valja jasno uočiti dvije istosmjerne linije koje se između sebe dopunjuju i izjednačuju. Riječ je, naime, o stalnom potvrđivanju individualnih prava i sloboda, s jedne strane, i praktičnom afirmiranju zajedničke društvene ili, bolje, narodne samosvojnosti, nacionalnog identiteta i integriteta, odnosno političke i gospodarske suverenosti, s druge strane. Jer, povijest nas je dovoljno naučila: ne mogu pojedinci u jednom narodu postići svoja demokratska prava ako ih narod ne posjeduje u cjelini, u svojoj samosvojnosti i suverenosti.

Crkva, naravno, nije politička stranka. I neće se služiti političkim sredstvima. Ali, rađajući u svome narodu, mora mu cjelovito služiti. I u javnom društvenom životu. Tumačeći zemaljske vrednote, jasno će u ovim vremenima poduprijeti demokratske procese u svjetlu svojih religioznih i etičkih, univerzalnih načela.

Držim da je to naš poziv. Vjerska je pouka najpogodniji način novog vrednovanja i potvrđivanja demokratskih prava i sloboda, oslobođenih od negativnog povijesnog iskustva. Naime, s promjenom društva mijenja se način naše kateheze, izlazimo iz izolacije i političantske presije, a s promjenom načina naše pouke i novim valoriziranjem društvenih vrednota, s kršćanskog etičkog, humanog i demokratskog stajališta, mijenja se naša društvena svijest, međusobni odnosi, čovjek i društvo u cjelini.

Naravno, nije riječ o presizanju na tuđa područja ili mijenjanju smisla našega poslanja. Kateheza je spasenjska pouka; ona ostaje uvijek ono što jest: religiozna poruka i prenošenje kršćanskog iskustva, vjerski nauk i Kristova radosna vijest. Radi se samo o njezinoj aktualizaciji u ovom vremenu, o načinu i naglascima koji joj šire dimenzije u skladu s prilikama i potrebama konkretnog čovjeka u konkretnim povijesnim okolnostima.

ODGOJ ZA ZAJEDNIŠTVO I SURADNJU

Činjenica da se misija Crkve odvija u vremenu, u društvu, obvezuje nas da se u službi svojega poziva, kao vjernici i građani, uključujemo u nove oblike rada i promicanje neophodnih društvenih procesa. Teološka postavka da smo svi braća u Kristu snažan je oslonac i potpora našem poslanju u gradnji boljih odnosa i pravednijeg društva. Svijest o zajedništvu i zajedničkoj sudbini treba nam uvijek biti pred očima. Kršćanstvo se toga ne može odreći. Ono je povijesna religija. Utjelovljenje Riječi i otkupiteljska misija nužno ga vežu uz eshaton i vrijeme. Ono zato u sebi uključuje povijest i eshatologiju, ovozemaljske i vječne vrijedosti. Poštuje njihovu hijerarhiju, ali ih u svom realitetu ne isključuje i ne suprotstavlja jedne drugima. S najvećim poštovanjem prilazi društvenim dobrima: duhovnim, kulturnim, socijalnim, političkim, znanstvenim, odgojnim i gospodarskim.

Svijest o zajedništvu, o zajedničkim bojaznima i nadama, nužno računa i na zajedničku suradnju. Čovjek je društveno biće. Društveno se, humano i civilizacijski treba vladati, usklađujući svoja prava s pravima drugoga. Suradnja i ravnopravnost temeljne su odrednice napretka. Griješili su koji o tome nisu vodili računa. Dapače, komunitarna povezanost ide i dalje, ona zahtijeva svjestan rad i razvijenu društvenu svijest u međusobnom potpomaganju. Normalna društva to sistematski ostvaruju. I mi moramo za tim ići, i to pomoću duhovne formacije i uz pomoć društvenog ustrojstva. Jer, koliko se jedan za drugoga žrtvujemo, koliko zajednici pridonosimo – obitelji, državi, društvu, domovini – toliko i sebi time pomažemo.

Ima jedan prirodni zakon na koji nikada ne smijemo zaboraviti: svakoj zajednici treba pomagati da bi mogla normalno djelovati, obavljati svoju službu i sama pomagati. U normalnim je odnosima pogrešno, da ne kažem nemoralno svako drugo stajalište.

U našoj sredini, gdje se politički pojam društva doživljavao negativno, potreban je dodatni napor da se svijest o tome promijeni. Mi moramo shvatiti i prihvatiti, posebno u ovim demokratskim procesima, društvo i državu, svoj narod i svoju domovinu zajedničkim dobrom i zajedničkom sudbinom. Kad se to prihvati, onda je suradnja normalna i zajednički ideali ostvarivi. Kad čovjek nešto osjeća svojim, onda mu odgovornije pristupa i brižnije ostvaruje.

Naravno, vertikalna je naše određenje. I u katehezi ona mora biti zakon i kriterij. Ali, i ona nas potiče na pravilan odnos prema zemaljskim vrijednostima i društvenim dobrima. Kršćanska se stvarnost u praksi ostvaruje. Društvo i društveni poredak, socijalna pravda i društvena dobra povlašteno su područje našeg djelovanja. Antropologija se i teologija međusobno povezuju, ovovremenska i vječna sudbina neminovno uvjetuju. Nema i ne smije biti ekskluzivne dihotomije, raslojavanja čovjeka i njegova temeljnog smisla. Nebo se na zemlji ostvaruje po humanom radu i suradnji. Sve što je ljudsko, humano i etično, ostodobno je duboko kršćansko, a što je istinski kršćansko istodobno je humano i ljudsko.

Ova i ovakva polazišta trebala bi nam osvjetliti način rada i dati poticaja da u novim prilikama zajednički posvijestimo i komplementarno aktualiziramo ljudske i kršćanske vrednote na svim područjima našega djelovanja.

ČOVJEK I SISTEM

Do jučer smo bili na rubu. Sistem nas je u svom ideološkom zatvaranju (zlo)namjerno potiskivao. Bio je to odraz totalitarnih koncepcija, kamuflirane revolucije i namjernog razdvajanja. Svaka diktatura – pogotovo sprega ideologije i vlasti – teži za apsolutnom domi-

nacijom. Pri tome ne pita za normalne odnose i prava. Jedini joj je cilj da svime ovlada, da zagospodari čovjekom. Nasilje tako postaje junaštvom. Kulminacija je u nas išla do kraja. Sustav se nametnuo čovjeku i društvu da ih nasilno pretvori u svoje norme i strukture...

Demokracija ide drugim smjerom. Ona priznaje čovjeka osnovnim nositeljem vlasti. Zato poštuje javnost i suodgovornost, poduzetništvo i suradnju. Omogućujući čovjeku da vlada sustavom, a ne da sustav vlada čovjekom, ona, usprkos vlastitim slabostima, uključuje razvojne procese i iznutra se obnavlja.

Crkvi, kao i drugima, omogućuje normalnu djelatnost u odgovornosti i slobodi. Time nas, rekao bih, rehabilitira i spontano uvodi u zajedništvo koje treba praktično prihvatiti.

Iako ne možemo govoriti o idealnom društvenom modelu, moramo primijetiti da je demokracija, s pravnog i moralnog gledišta, najprimjerenija kršćanskoj viziji čovjeka i osnovnoj funkciji društva. Time je, očito, određena i naša opcija, ljudska i kršćanska. Naime, između nje i kojekakvih zatvorenih, unitarističkih i ideoloških režima – za nas nema dvojbe. Dapače, što je demokracija slabija, to više joj treba pomagati; što su joj zapreke brojnije, to savjesnije ih valja otklanjati.

Jer, čovjek je u svojoj osobnosti samosvojno biće. Bog mu je na temelju razumne naravi, individualnosti i personalnosti dao slobodu i odgovornost, moralnu svijest i naravna prava. Nitko mu ih na zemlji ne daje, niti mu ih može legitimno oduzeti. Nama je to dovoljno jasno. Demokracija se na tome zasniva. Zato nam je, u skladu s metafizičkim poimanjem čovjeka i sociološkim spoznajama društva, normalna, naravna i prihvatljiva.

Crkva je u našem narodu trajna duhovna snaga. Zajedno je s narodom trpjela, zajedno će se s njim zalagati za nove procese i bolja vremena. Neće je voditi interes nego ljubav i pravda. I jedna i druga su potrebne. Treba nam međusobnog razumijevanja i nacionalnog pomirenja u ljubavi i istinske pravde u demokratskom razvoju i poretku. O tome valja više govoriti, u tom duhu se odgajati. Crkva treba prihvatiti svoju religioznu ulogu, uključujući u nju sve vrijednosti duha, pri čemu zemaljske stvarnosti ne smijemo zanemariti. I one imaju svoju duhovnu, društvenu i religioznu vrijednost.

U SVJETLU TEOLOGIJE ZEMALJSKIH VREDNOTA

Spiritualistička vizija našega poziva ne odražava u potpunosti našu kršćansku stvarnost. Antropologija se mora cjelovito uključiti u naše programe. Jer, kako smo napomenuli, sve što je autentično ljudsko i naša je naravna realnost. Posebno su to vremenite potrebe i dobra, napose društvene vrednote. To više kad znamo da je, s nama, Krist i njih otkupio.

Koncil im je stoga posvetio posebnu pažnju. Potaknuo je nove pristupe i potpunija vrednovanja. U svjetlu objave i naravne etike kršćanska ih teologija visoko cijeni. Priznaje im relativnu autonomiju: slobodu da se po svojim unutaršnjim zakonitostima razvijaju i humano djeluju. Ali, koliko god ih prihvaća i uvažava, nikada ih ne izdvaja iz cjelokupnog etičkog ozračja. S tog stajališta ih vrednuje i tumači.

S ovim se slažu poznate međunarodne opcije i deklaracije, kao i društvenopravne teorije. Ni one im ne prilaze samo s gledišta pozitivnog, ugovornog prava, nego prije svega s moralnog stajališta i naravnog etičkog shvaćanja.

Demokracija tako, o kojoj je riječ, ima u ovom našem vremenu, nakon dugotrajnog njezina potiskivanja i odbacivanja, dvostruku ulogu: društveno-političku i etičku, moralnu i civilizacijsku. To su dovoljni razlozi da je u svjetlu kršćanske nauke prihvatimo i u skladu s načelima teologije zemaljskih vrednota u njoj sudjelujemo, izgrađujemo je i s njom surađujemo.

POLITIKA KAO ODGOVORNOST ZA ZAJEDNIČKI ŽIVOT I SUDBINU SVIJETA

Nikome danas ne može i ne smije biti svejedno kakvo je društvo i njegovo temeljno uređenje, ustav i zakonske norme; na čemu se zasniva i kako praktično djeluje. Povijest nas o tome dovoljno opominje. Svi smo odgovorni za društvena zbivanja. Naravno, svatko na svoj način. Ali, u demokraciji za kojom težimo ne možemo i ne smijemo u tome apstinirati, povlačiti se i svoje dužnosti prenositi na nekoga drugoga. Svaka bi ravnodušnost bila promašaj; u suprotnosti je, očito, ne samo s povijesnom zadaćom nego i sa samom ljudskom naravi, s društvenim i moralnim pozivom čovjekova bića.

Život se, sigurno, ne smije pretvoriti u politiku, ni politika u životnu opsesiju. Postoje mnogi oblici rada i mnoga područja u kojima se stvarnost normalno odvija bez obzira na političke opcije. Civilno je društvo sa svojom zakonitom autonomijom izravan dokaz. Nije dakle politika sveobuhvatna; ona je samo dio života. No, dovoljno je utjecajna i važna da se ne smije zanemariti. Treba je uvažavati kao društvenu stvarnost i prihvatiti u njezinoj normalnoj službi, u odgovornosti za zajednički život i sudbinu.

Ima nešto u našoj svijesti što nas spontano distancira od politike. Razlozi su višestruki: i naši, unutarnji i vanjski, povijesno iskustvo i naš otpor prema politikanstvu koje nas je dugo vremena namjerno potiskivalo. O svemu tomu valja voditi računa i razumno stvari lučiti. Oslobođajući se nametnutoga kompleksa da je politika samo za povlaštene klase unitarističkog ili ideološkog podrijetla, ne trebamo danas upadati u drugu krajnost.

Pod tim vidom treba i politiku iznova vrednovati. Ona po sebi nije ni zla ni dobra. Ovisi o ljudima i njihovim postupcima. Uvažavajući onu staru izreku da je politika „umijeće mogućega“ (*l'art du possible*), moramo je ne samo uvažavati nego i ispravno društveno tumačiti kao brigu za javni život i narodno blagostanje. Štoviše, budući da je ona i naša sudbina, dio života i naravna potreba, valja se u nju odgovorno uključiti i praktično je kršćanski humanizirati. Što bude više moralnih ljudi u politici, to će i sama politika biti moralnija. Stoga se i mi kršćani, posebno vjernici—laici — to je njihovo područje — trebamo za nju odgajati, kao i za njezine temeljne vrijednosti: demokratski poredak, opći napredak i socijalnu pravdu, pravedan mir i odgovornu slobodu u suradnji, razumijevanju i snošljivosti.

U tom svjetlu, makar kršćanska zajednica nije po sebi politična — ne pretendira na svoj sustav i vlast — nije i ne može biti, posebno kad se promatra u cjelini, ni posve a-politična. To jednostavno znači: da nam ne može biti svejedno što se s nama i oko nas događa, koja se i kakva politika provodi i ostvaruje, nameće li se strahovlada, diktatura ili podupire red, rad, mir, ravnopravnost i socijalna pravda.

Doista, shvatimo li politiku u njezinu pozitivnom smislu: kao odgovornost za sudbinu čovjeka i svijeta, onda ćemo joj sigurno mirnije i slobodnije pristupati, s više uvažavanja. I koliko je do nas, prema svojim sposobnostima, zvanju i službi, u njoj odgovorno sudjelovati.

Tko može biti ravnodušan prema temeljnim odrednicama društva? Prema demokratskom napretku ili — obratno — političkom izrabljivanju i nasilju? Ako ispravno shvatimo ova pitanja, lako ćemo razumjeti naše kršćansko zauzimanje za demokratski razvoj i opći boljitak, pa i u društvenopolitičkom smislu. Politika je sa svim svojim slabostima društvena vrednota. Ona pod tim vidom ulazi u odgojni vidokrug etičkih i religioznih normi. S tog stajališta će joj svećenik, katehista ili kateheta objektivno prilaziti, tumačeći je u svjetlu kršćanskih moralnih načela.

KOMPLEMENTARNA BRIGA ZA ČOVJEKA I DRUŠTVO, DRUŠTVENI POREDAK

Znamo mi vrlo dobro da je primarna misija kršćanstva osobna izgradnja: duhovni odgoj i moralna svijest, pobjeda zla u čovjeku i vječno spasenje. U tom duhu valja ustrajno raditi, posebno u obitelji i za obitelj. U pastoralnom radu, odgoju i katehezi. Privatno i javno.

No, ne popuštajući u tome, nova nas vremena sve više potiču da ne zaboravimo na šira područja, poglavito na društvo i društveni poredak koji sve snažnije utječu na čovjeka, na njegova stajališta, uvjerenja i ponašanja. Društvo je prirodni medij i ne može nam biti svejedno kako se ono formira, čime se vodi i kako djeluje. Tu su također izravni razlozi da se zalažemo za human ustav, pravnu državu i demokratske odnose. Koncil je na toj crti. Svjestan je, kao i mi danas, kolika je važnost i uloga društva i društvenog uređenja. Sociolozi i pedagozi odavno izražavaju misao da se sistematske prednosti i mane spontano prenose na populaciju, pučanstvo; da čovjek poprima društvene navike koje je teško individualno ispravljati. Mi smo baš na tom području svjedoci društvenog, obiteljskog i osobnog raslojavanja, podvojenosti ličnosti. Sustav je u nas, sistematski, sustavno rušio čovjeka. I doista, u dugotrajnim lošim sustavima teško je — posebno kad se računa na šire pučanstvo — odgojiti osobu i osobnost, zrelu i postojanu ličnost. Eto, zbog toga, zalažući se za duhovne vrijednosti i društveno dobro, za čovjeka, nužno je računati i na društveni sustav: koliko u njegovoj formaciji, ustavnopravnom poretku i zakonskim određenjima, toliko u njegovoj praksi, funkcioniranju i poboljšavanju.

Naravno, kad bismo svi bili idealni i istinski humani, svaki bi nam sustav bio prihvatljiv; nitko ga ne bi zlorabio ni zloupotrijebio. Ali, kako to nismo, moramo podupirati onaj koji će najbolje služiti svojoj svrsi: uspješno se suprotstaviti svakoj nepravdi, izrabljivanju, prevari, nasilju, korupciji...

KAKO, NA KOJI NAČIN SUDJELOVATI U PREOBRAZBI DRUŠTVA?

Ako smo barem djelomično osvjetlili važnost društva i društvenih promjena, lako ćemo shvatiti da nam je sudjelovanje i suradnja na tom području građanska obveza i kršćanska dužnost. Zbog toga nam se u istoj opciji nameće novo pitanje: kako, na koji način sudjelovati u društvenom razvoju i demokratskoj preobrazbi društva?

Mogli bismo jednostavno odgovoriti: ustrajnim radom i savjesnim ostvarenjem svoga poslanja. No, unatoč tomu, svjesni smo da je praksa vrlo složena. Hipoteke su nad našim podnebljem kompleksne i vrijeme je zahtjevno. Akcija je apsolutno nužna, ali ni razboritost nije manje potrebna. Do jučer nam je trebalo hrabrosti, danas nam nadasve treba mudrosti. *Fortiter in re suaviter in modo* (u načelima postojani, a u primjeni blagi) — govorili su stari. To je i naša orijentacija. Moramo znati što hoćemo i polako, ne odstupajući, to ostvarivati.

Naravno, i sami se moramo mijenjati, odgajati se za suživot i suradnju na nov način, u novim prilikama. Demokracija i pluralizam ne smiju pokolebati naša uvjerenja, ali nužno moraju utjecati na naše odnose i ponašanja. I u Crkvi, i u društvu. Dapače, vjerujem da će društvene demokratske strukture te način ponašanja i života u mnogome utjecati i na toliko potrebnu suradnju i demokratskije odnose unutar crkvenog područja.

U tom smislu svi zajedno moramo odgajati i posebno u katehetskoj poruci stvarati istinsku širinu duha u uvažavanju drugoga sa svim njegovim bićem, onakva kakav on uistinu jest. Moj bližnji je granica moje slobode. U svojoj slobodi i dostojanstvu ja vidim i njegovo. To je taj demokratski odgoj.

Što se tiče same kateheze: pouke, načina i sadržaja, ja ne bih ovdje govorio o pluralističkim polazištima i pristupu. Pluralizam je društveno-politički pojam; uključuje suprotstavljanja i razilaženja. Ja bih se zato radije založio za raznolikost pristupa i različitost postupaka u vjeri i katehezi, u teologiji i interpretaciji. Biblijski izvještaji i povijest teologije dopuštaju nam, očito, da istim sadržajima različito prilazimo. Evanđelisti, na primjer, opisuju iste zgode i izlažu istu nauku svaki na svoj način, različito. To treba uvažavati. Govoreći o demokraciji i pluralizmu, moramo biti kritični. I prema sebi. Valja prihvaćati drugost i drugoga kao međusobno obogaćenje; kao komplementarnost, a ne suprotnost.

Kršćansko je, pa i teološko jedinstvo: *jedinstvo u raznolikosti*. Kateheza se u tom duhu mora razvijati. Dapače, u ekumenskoj širini i pluralnoj viziji svijeta, s osjećajem za kritičnost i (samo)kritiku. Uz uvažavanje subjektivnosti i zajedničkih usmjerenja.

Demokracija, jednako kao i vjera, pretpostavlja slobodu i odgovornost. Ne trebamo se stoga bojati širiti duhovne okvire, promatrati svijet u njegovoj slojevitosti i čovjeka u njegovoj različitosti. Težeći za cjelovitim odgojem, svojim i svojih vjeroučenika, moramo znati formativno djelovati, u duhu evanđeoske vjere. Ali, podloga nam ne smije biti zatvorena, uska. Poštujmo što treba poštivati. I u drugoga. I ne zaboravimo: religiozni odgoj uključuje cijelog čovjeka, sa svim njegovim vrijednostima: duhovnim i materijalnim, naravnim i civilizacijskim, osobnim i društvenim, etičkim i odgojnim... Treba ih ispravno vrednovati i kršćanski posvijestiti.

S tim u vezi naša polazišta i ciljevi moraju biti duboko humani, a postupci maksimalno demokratski. Ne radi se nipošto o bilo kojim ideološkim ili političkim pretenzijama. Kršćanski poziv u demokratskom poretku nije suparništvo, suprotstavljanje, nego razumno zauzimanje za opći boljitak i suradnju. Razboritost je majka mudrosti. Ne smijemo se dati ničim zavesti ili euforično izazvati. Podupirući demokraciju i njezinu postupnu evoluciju, radimo za svoju i zajedničku budućnost. Drugog izbora nemamo. Naša je uloga u tome značajna. Mi smo kohezijska snaga. Vjera i narod idu zajedno. Ne smijemo biti frakcija, stranka ili geto. Zbog toga nećemo stavljati u prvi plan tzv. kulturnu borbu, afirmaciju svog stava, nego duhovno, društveno, narodno i domovinsko jedinstvo.

Najgora stvar koju bismo danas mogli učiniti bilo bi nerazborito politiziranje vjere i Crkve, klerikalizacija politike ili sebična borba za fotelje, prevlasti i povlastice. Ništa nam od toga ne treba. I to nije naša poruka.

Naprotiv, sve što budemo tražili za se moramo priznati i drugima. Promičući pluralizam, razumjet ćemo tuđa stajališta i mišljenja. Odgajajući se za snošljivost i suradnju, prihvatit ćemo (samo)kritiku. Tražeći mjesta za svoja shvaćanja, nećemo to ni drugima zamjeriti. Cilj nam je opće dobro, a ne prestiži i sukobi.

Naravno, sva naša suradnja i snošljivost neće nam priječiti potrebnu načelnost i praktičnu neovisnost. U ovom našem vremenu ne dolaze u obzir – ni s društveno-političkog, ni s crkveno-teološkog motrišta – tzv. državne Crkve ni crkvene, religijske ili teokratske države. Različitost crkvene i državne službe, njihove naravi i poziva, omogućuje im trajnu rastavu, a zajednički suživot, sukladnost općih društvenih i religioznih interesa istih građana, zahtijeva međusobno poštovanje i potrebnu suradnju između države i Crkve.

KRŠĆANSKI POZIV I DEMOKRATSKA PERSPEKTIVA

Kao što smo svjesni istog poziva u različitosti službe unutar Crkve, normalno je da jednako tako budemo svjesni toga i unutar društvene zajednice i svoga naroda. To otprilike zna-

či: radeći u istom duhu i istom cilju, svatko će najbolje dati svoj doprinos u svom pozivu i zvanju. Sama narav stvari određuje granice i oblike. Svi smo važni i potrebni, svatko na svom mjestu. Radnik u svom poslu kao i svećenik ili časna sestra u svom pozivu; službenik, političar, profesor, liječnik, inženjer, znanstvenik, jednako kao otac i majka u svojoj obitelji. Ne treba se svatko svačim baviti. Naprotiv! Važno je da svatko svoj posao i svoju dužnost savjesno obavi.

Naša demokracija počinje od ništice. Moralna i materijalna kriza duboko nas je pogodila. Vrijeme promjena traži određenu askezu. Nije lako odjednom sve promijeniti. Proces će sigurno potrajati. Ali, uspjeh zahtijeva i stanovita odricanja i žrtve. Toga trebamo biti svjesni i ljude u tom duhu odgajati. Da bismo mogli ići naprijed – i moralno i materijalno! – potrebna je savjest i svijest, poduzetništvo i suradnja. Etika, ekologija i ekonomija – ta tri „E” danas su tako važna i zahtjevna. S njima nam se otvara budućnost (i Europa). No, moramo ih zajednički, svaki na svom položaju, aktivno ostvarivati, u političkoj zrelosti i samosvojnosti.

SVEĆENIČKA ULOGA U DRUŠTVU I KATEHETSKA POUKA

Svećenikova je uloga u društvu važna i odgovorna. Svećenik je – jednako tako katehista i kateheta – službenik Riječi. Crkva ga zato svojom službom i kanonskim poslanjem izravno uza se veže. Time mu ne dopušta da se posebno bavi društvenopolitičkim radom, poglavito kad je u pitanju vođenje stranačkih programa i sindikalnih organizacija (kan. 287). Ipak, to mu ne smeta da normalno obavlja svoje građanske dužnosti i prava. Dapače, po svojoj je službi dužan osvjetljivati i savjesno u evanđeoskom duhu promicati društvene vrijednosti. Kad se radi o katehetskoj pouci, to mu je službena dužnost i moralna obveza.

Sve ovo jednako vrijedi za svakog katehetu i katehisticu. I pred njima su iste dužnosti i obveze. Religioznoj se pouci ne smije ništa pretpostaviti. Ali, u religioznom odgoju nužno je danas u novim prilikama staviti novi naglasak na javni moral, profesionalnu etiku i društvene vrijednosti. Ne radi se samo o načinu, o jasnijem govoru i javnosti, nego i o potpunijim sadržajima, kritičkijim vrednovanjima i cjelovitijim tumačenjima; u jasnom odnosu s etičkim postavkama i moralnim kriterijima. Kritički pristupi i nova vrednovanja jasno će pokazati da društvene vrijednosti i sama politika nisu samo egzistencijalna potreba nego i etička obveza.

U vezi s tim, danas je nužno sustavnije pristupiti društvenom moralu. Naša sociologija i teologija, pa i kateheza, nisu se posebno u to upuštale. Ostajale su redovito na osnovnim principima. Koncil je, međutim, dovoljno stvari osvjetlio i naglasio nove odnose. Sada, kad se o tome i interdisciplinarno raspravlja, moramo i mi biti aktivniji. Budući da su baš tom društvenom moralu, u najširem smislu riječi, uzroci i posljedice šire i utjecajnije od tradicionalnih shvaćanja osobnog, privatnog ponašanja i naša je odgovornost u tomu, u pristupu i pouci, složenija i zahtjevnija. Nije to samo danas politički aktualno, nego i sociološki, religiozno i etički vrlo važno područje. Vrijeme traži jasne postavke i sigurne pouke.

Pogotovo na našem području gdje su nenarodne politike i umjetne državne tvorevine, koje nam nikada nisu bile sklone, učinile da se u našem čovjeku spontano rađao otpor prema svemu što je tobože, društveno, političko, državno. Na taj način, kao što je država prema njemu bila nerazumna, tako ni on prema njoj nije imao puno razumijevanja.

U novije vrijeme, kad se stvari mijenjaju, kad stvaramo pravne odnose i zakonitu drža-

vu, moramo u tom smislu i sebe odgajati. Zalažući se za ravnopravnost, ne smijemo potpomagati poltronstvo, podmićivanje i protekcionizam. Sposobnost i odgovornost neka budu društvena mjerila. Svijest o vlastitom dobru pri tome ne smije oslabiti ljubav prema onomu što je zajedničko. Utaja poreza, na primjer, u normalnim društvenim uvjetima nije samo pitanje časti nego i moralne odgovornosti. Sve to, naravno, kao i mnoga druga društvena dobra i vrijednosti – od odgovornosti na poslu do ljubavi prema domovini – traži svoja etička i religiozna određenja.

Držim da je i ovo, uza sve što smo izložili, važan doprinos demokratskoj preobrazbi društva. Svećenik, kateheta i katehistica u tome mogu mnogo pridonijeti. Razborito. Religiozno, humano i etički konzistentno. U duhu snošljivosti, ljubavi i pomirenja. Na dobro svih!

Samo tako će, i uz našu suradnju, „revolucija svijeća“ i u nas donijeti svoje plodove: religiozne i moralne, društvene i civilizacijske. To nam je, konačno, zajednički cilj.

RASPRAVA NAKON PREDAVANJA

Na pitanje kako sada sudjelovati u političkom životu predavač je odgovorio: „Bivši sustav htio je ideologizirati svaku poru života. Crkva je bila tiha oporba. Neki su sa sustavom surađivali na svoj način.“ Predavač misli da se toga treba osloboditi, ali ne smije se prijeći u drugu krajnost. Crkva i sada mora biti u oporbi svakoj politici koja odstupa od naravnih i humanih principa. U demokratizaciji se treba izgrađivati.

Na pitanje što raditi s intelektualcima koji su bili donekle u službi bivšeg režima predavač je odgovorio da je sada najvažnije jedinstvo naroda. Uloga svećenika je upravo u tome da ujedinjuje narod. Jedini neprijatelj je onaj koji je neprijatelj jedinstva naroda. Za nas je prihvatljiva ona politika koja je na humanim principima. Politika je briga za narod, javna briga, briga za boljitak naroda, napredak i mir.

Na pitanje o definiciji demokracije predavač je odgovorio da je demokracija stara već 20 stoljeća i da je ona realnost pluralizma na idejnom, gospodarskom i kulturnom polju. Demokracija mora imati zakonsku normu i posve slobodno sudstvo. Prema prijašnjim članovima SK sačuvati mudri oprez, ali vjerovati u mogućnost konverzije. Biti tolerantan u službi jedinstva naroda. I na ostale intervente predavač je isticao principe demokracije i potrebu da se svi učimo živjeti u demokraciji.